

اسماعیلیه، به همین درد (تقلید) مبتلاست چون توجه نداشت که مسلمانان آزاده به هر در می‌زدند که خود را از شر حکومت بنی عباس خلاص نمایند و ابوحامد محکم به بیضه این حکومت بی‌نگ و نام چسبیده بود» (۳۶۸). مدارس نظامیه به این منظور ساخته شده بود که از لحاظ نظری حکومت عباسیان و ترکان سلجوقی را استوار بدارد و بنای آن بر تقلید عوامانه بود.

این همه بدین معناست که محصل فلسفه توجه داشته باشد چه میخواند و محققانه پیش برود نه اینکه طلبه و دانشجو را از فلسفه بترسانند و آن را ضد دین قلمداد نمایند آنچه‌آنکه پنجاه شصت سال پیش از این رایج بوده است (۱۳۷ و ۴۸).

البته امروز با توجه به جهانگیری اندیشه ماتریالیستی، در حوزه‌ها عرفان و فلسفه قدیم نیز مورد توجه است که به عنوان پادزهر عمل کند همین مثنوی را که نجس می‌پنداشتند حالا در چندین مجله شرح بر آن می‌نویسند و از ملاصدرا و حاجی سبزواری تجلیل می‌شود و اینهمه از برکت امام (ره) می‌باشد که عرفان و فلسفه اسلامی و شعر عرفانی را رسمیت بخشیدند.

اما مطالبی هم که اهل تفکیک می‌گویند خود ریشه در روایات دارد برای نمونه اینکه ملائکه را «اجسام لطیفه نوریه» دانسته‌اند مضمون بعضی احادیث است همچنین تصریح بر جسمانیت در معاد آنطور که در بادی نظر متبادر می‌شود اقرب به احتیاط می‌باشد هر چند به قول مرحوم نایینی (۸۳) اگر کسی وجه خاصی را نتوانست تعقل کند نمی‌توان حکم به کفر او کرد باید اجمالاً معتقد به مابین‌المعرفتین باشد.

بین اهل تفکیک مرحوم میرزا جواد آقا تهرانی در دو کتاب از ایشان که در این باب دیده‌ام (میزان‌المطالب و عارف و صوفی چه می‌گوید؟) مؤدبانه‌تر و منصفانه‌تر حرف می‌زند و به نقل قول صحیح و اشاره به نقاط ضعف کلام طرف مقابل اکتفا می‌نماید. البته طرف بحث استاد اشتیانی در این کتاب، انوارالهدی مرحوم میرزا مهدی اصفهانی (استاد میرزا جواد آقا تهرانی و شیخ محمود حلبی) می‌باشد (۴۱). استاد اشتیانی در حواشی فصوص‌الحکم (چاپ انتشارات علمی و فرهنگی ص

۲۶۵) نیز به این گروه در مشهد اشاره کرده‌اند. تجدید مطلع مباحثات علمی بسیار مفید است تا زاینده‌گی و بالندگی افکار ادامه یابد و چنان نشود که به تعبیر مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری «حوزه شیعه از مایه مصرف می‌کند» (۶۵). اگر محیط تحقیق و کاوش علمی پدید آید استعدادهای بارور می‌شود ولی محیط نامناسب، بهترین استعدادها را محو و نابود می‌کند و چه بسا انسانها را به عقب برمی‌گرداند... که هرگز به آینده نظر نکنند و به سیر قهقرایی و نظام ذبول = پوسیدگی و پژمردگی) دچار شوند...

... تنگ نظری و انحصارگری در قرون متمادی چنان عرصه را بر مردم آزاده تنگ نمود و آنان را به جهل و خرافات سوق داد و آنچه‌آنکه بگیری‌گیری راه انداخت و بازار تهمت و تکفیر و کورشو و دورشو رواج داشت که قلم از بیان آن عجز دارد (۵-۳۶۴). این همان فضائی است که پیروان اشعری و نظامیه‌سازان به دنیای اسلام تحمیل کردند که شعر ضد فلسفی گفتن به خاقانی هم رسید، و حتی خیام از اینکه وی را فلسفی بنامند تبری جست: دشمن به غلط گفت که سن فلسفی‌ام

ایزد دانا که آنچه او گفت نیم خشک‌اندیشی در بعضی دوره‌ها به حدی رسید که حتی مجلسی دوم را - که در این کتاب مورد انتقاد استاد اشتیانی است - تنقید نمودند و مقبره ابونعیم اصفهانی را که از اجداد مجلسی است ویران کردند و او با وجود مقام شیخ‌الاسلامی کاری نتوانست بکند!

دفاع از حکمت‌اندیشی و عقلانیت و ایجاد فضایی که مفاوضه علمی با آرامش بتواند صورت گیرد، لازمه‌اش از جمله نشر وسیع انواع کتب فلسفی است. استاد اشتیانی با متانت عالمانه و وقار حکیمانه بیش از چهل سال است به تألیف و تصحیح و تنقیح آثار فلسفی و عرفانی اشتغال دارند که مساعی‌شان مشکور است. طول عمر و دوام افاضات ایشان را آرزومندیم

استاد اشتیانی در حواشی فصوص‌الحکم نوشته‌اند که غزالی فہمید عقاید حکما در مبدأ و معاد بهتر از متکلمین است (چاپ انتشارات علمی فرهنگی، ص ۵۸۱).

فرهنگ اساطیر باستانی خاورمیانه

■ *A Dictionary of Ancient Near Eastern Mythology*

Gwendolyn Leick

University of Glamorgan, UK, 1998.

فرهنگ اساطیر باستانی خاورمیانه منابع اسطوره‌ها را از بین‌النهرین، فلسطینی سرایانی و آنا تولی از حدود ۲۸۰۰ تا ۳۰۰ پیش از میلاد در بر می‌گیرد و شامل مباحث زیر است:

● مدخل‌هایی درباره خدایان و الهه‌ها، با به‌دست‌دادن شواهدی درباره پرستش آنها در معابد، توصیف شخصیت آنها یا استناد به متون و توضیح نقش آنها در پیکره روایت‌های اساطیری.

● مدخل‌های اجمالی درباره اسطوره‌ها، با به‌دست‌دادن خاستگاه‌های متون اصلی و تاریخچه انتقال و جابه‌جایی آنها در طول اعصار.

● مدخل‌هایی در تشریح استفاده از اصطلاح‌شناسی تخصصی، برای مطالبی از مقوله متون سومری یا انواع پیکره‌های اساطیری.

● نقشه زمان نما برای سهولت ارجاع.

یکی از خوبی‌ها و امتیازهای این اثر مورد استفاده بودن آن برای سطح‌های مختلف از دانشجویان کالج، دانشگاه تا دانشجویان الهیات و خوانندگان عادی و کنجکا و است و کوششی برای خلاصه کردن اسطوره‌ها طبق متون اصلی آنهاست.

دایرة المعارف ادبیات عرب

■ *Encyclopedia of Arabic Literature*

Edited by Julie Scott Meisami and Paul Starkey

این اثر که به قلم یک زن عرب‌نژاد انگلیسی (جولی اسکات میثمی) و یک نویسنده غربی تدوین شده، ادبیات عرب را از روزگاران پیش از اسلام [معلقات] تا عصر حاضر معرفی می‌کند و کتاب مرجع فشرده‌ای است که مهم‌ترین نویسندگان عرب، آثار، ژانرها، کلیدواژه‌ها، دریافت‌ها و زمینه‌های کار آنها را در سنت ادبی عرب در اختیار خواننده می‌نهد.

این کتاب منبعی معتبر و موثق برای ادیبان، دانشجویان و کتابداران و علاقه‌مندان به مطالعات عربی و خاورمیانه‌ای و ادبیات تطبیقی است.